

*М.В. Абабурка*

## **БЫЦЬ ЦІ НЕ БЫЦЬ ЛІНГВІСТЫЧНАЙ ТЭРМІНАЛОГІІ?!**

Сёння ніхто не сумняваецца ў існаванні такой комплекснай навукі, як тэксталогія. Гэта найперш філалагічная дысцыпліна, асабліва калі яна выконвае ролю эдыцыі – прыкладной навукі пры выданні ці перавыданні збору твораў класікаў мастацкай літаратуры. Аднак пабач з функцыяй гістарычнай і літаратуразнаўчай дысцыпліны яна павінна шырока выконваць і функцыю лінгвістычнай дысцыпліны (як прыкладной, чыста практычнай, так і навукова-тэарэтычнай). Вяршыняй беларускай тэксталогіі як комплекснай прыкладной дысцыпліны з'яўляецца выданне «Статута Вялікага княства Літоўскага 1588: Тэксты. Даведнік. Каментарыі» (Мн.: БелСЭ, 1989. – 573 с.).

У акадэмічных выданнях збору твораў пераважна класікаў беларускай мастацкай літаратуры «Каментарыі» паказваюць толькі часткова тытанічную працу нашых паэтаў, празаікаў і драматургаў над усім тэкстам твораў ці асобнымі іх часткамі, фрагментамі, абзацамі. Але праца пісьменніка над словам, словазлучэннем, сказам часцей за ўсё застаецца па-за ўвагай тэкстолагаў-літаратуразнаўцаў. Нашы намаганні ў працах «Станаўленне і развіццё мовы беларускай мастацкай літаратуры» (Магілёў: МДУ імя А.А. Куляшова, 2000) і «Тэарэтычныя асновы беларускай лінгвістычнай тэксталогіі» (Тамсама, 2003) у некаторай ступені ліквідавалі названы прагал, але тут трэба значныя калектыўныя намаганні, каб раскрыць таямніцы «лабараторыі» хоць самых вядомых беларускіх пісьменнікаў, у першую чаргу такіх, як Я. Купала і Я. Колас. Пацвярджэннем для сказанага можа паслужыць верш Я. Коласа «Беларусам», які спачатку ў «Нашай долі» выглядаў так:

Баларусам.

Встаньце, хлопцы, встаньце, братки!

Встань ты, наша старана!

Ужо глядзіць к нам на палаткі

Жыцця новаго вясна.

Чыж мы, хлопцы, рук ня маем?

Чыж нам сілы Бог ня даў?

Чыж над родным нашым краем

*Луч свабоды не блішчаў?*

Выдзем разам да работы.

Дружна станем, як сцяна,

И прачнецца ад дрэмоты

З *вамi* наша старана! (Наша доля. – 1906. – № 3. – С.7).

У 14-томным Зборы твораў Я. Коласа знаходзім:

Беларусам

Ўстаньце, хлопцы, ўстаньце, браткі!

Ўстань ты, наша старана!

Ўжо глядзіць к нам на палаткі

Жыцця новага вясна.

Ці ж мы, хлопцы, рук не маем?

Ці ж нам сілы бог не даў?

Ці ж над родным нашым краем

Промень волі не блішчаў?

Выйдзем разам да работы,

Дружна станем, як сцяна,

І прачнецца ад дрымоты

З *намі* наша старана! (Т. 1. – С. 24).

У «Каментарых» да тома чытаем: «Упершыню – «Наша доля», 1906, № 3, 20 верасня; у Зб. тв., т. I, вып. II, 1928, датуецца 1906 г. «І усё! А дзе ж тэксталагічныя назіранні, як у іншых творах? Няўжо гэта дробязі: строфіка, замена слоў і выразаў, знакі прыпынку?! Думаецца, што ў Поўным зборы твораў, які рыхтуецца ў НАН Беларусі,

будзе ўказана: 1) калі быў зроблены апошні варыянт твора; 2) калі заменена словазлучэнне «луч слабоды» на «промень волі»; 3) калі выраз-радок «З вамі наша старана» стаў радком «З намі наша старана» і г.д. Сучаснаму чытачу, выхаванаму на літаратурных нормах, добра было б ведаць, чаму Я. Колас, замяняючы «Чыж» на «Ці ж», «В» на «Ў», не замяніў «к нам» і «Выйдзем... да работы».

Такім чынам, лінгвістычная тэксталогія як самастойнае адгалінаванне беларускай філалогіі неабходная нават з-за такіх асноўных яе задач:

1) выяўленне як дапрацаваных і перапрацаваных моўных (маўленчых) адзінак, так і недапрацаваных кантэкстаў першаснага тэксту ў параўнанні з асноўным (канчатковым, аўтэнтычным) тэкстам;

2) вызначэнне ролі фанетычных, марфалагічных, сінтаксічных, фразеалагічных, лексічных і стылістычных замен, перастановак, трансфармацый і інш. у павышэнні культуры мовы (маўлення), паляпшэнні ўспрымання мастацкага вобраза, у ліквідацыі стылістычных недаглядаў і г.д.;

3) каментаванне змен у структуры строф (як вершавана-паэтычных, так і апавядальна-празаічных), абзацаў, параграфаў, раздзелаў, частак тэксту; у графічным выдзяленні, замене знакаў прыпынку і г.д.